

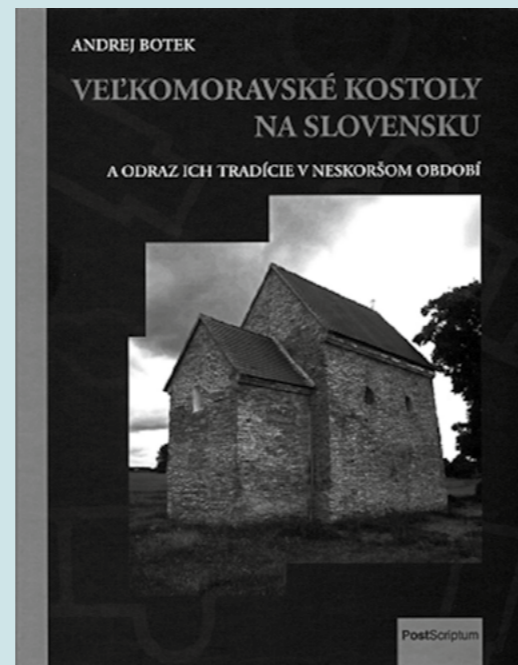
NA POČIATKU BOLO SLOVO... A ARCHITEKTÚRA

Magdaléna Kvasnicová

V roku 2014 sa dostala na pulty slovenských kníhkupectiev kniha *Velkomoravské kostoly na Slovensku a odraz ich tradície v neskoršom období*. Prvá prehľadná historická monografia zameraná na architektúru Veľkej Moravy, obdobia, v ktorom naši predkovia prvýkrát vystúpili z anonymity dejín a stali sa jej aktívnymi spoluvorcami, vyšla z pera pedagóga Fakulty architektúry STU v Bratislave Andreja Boteka. Vďaka dlhoročnému pôsobeniu v oblasti architektonicko-historického a reštaurátorského výskumu mohol autor zužitkovať svoje poznatky z výskumov pamiatok stredovekej sakrálnej architektúry Slovenska (kostoly v Šamoríne, Lehniciach, Rusovciach, Moste na Ostrove, Podunajských Biskupiciach, Porube...) a najmä výskumu Kostola sv. Margity Antiochijskej v chotári obce Kopčany. Kostol v Kopčanoch sa v posledných rokoch dostal do povedomia odbornej a laickej verejnosti ako najstaršia stojaca stavba v strednej Európe pochádzajúca z obdobia Veľkej Moravy. Množiac sa hmotné doklady architektúry skúmanej in situ otvárajú perspektívu ďalšieho poznania najstarších prejavov architektúry na území Slovenska. Hmotné pramene nám poskytujú archeologické lokality v podobe nálezov základov a častí nadzákladového muriva v slovanských sídliskových aglomeráciách na území juhovýchodnej Moravy. Po vyše polstoročí výskumov je jednoznačne identifikovaných dvadsať architektúr, ak pri rátame tie, o ktorých sa (zatiaľ) nejednoznačne predpokladá ich veľkomoravský pôvod, ich počet prekročí tridsiatku. O existencii týchto kostolov sa do polovice 20. storočia nevedelo nič. Archeologické výskumy, architektonické a umelecko-historické analýzy priniesli množstvo poznatkov poukazujúcich na prekvapivú bohatosť priestorových a typologických foriem architektúry na veľkomoravskom území a v okruhu jej vplyvu. Od vydania poslednej veľkej syntetickej monografie *Velká Morava, doba a umenie* z pera akademika Jána Dekana, ktorá vyšla v reprezentatívnej podobe v roku 1976 a v štvorjazyčných mutáciách v roku 1980 vo vydavateľstve Tatran, dozol čas na novú syntézu – tentoraz cez prizmu architektúry. Podujal sa na ňu Andrej Botek, ktorý sa rozhodol integrovať do historickej monografie výsledky výskumov a poznatky, ktoré boli za štyridsať rokov rozosiate v desiatkach vedeckých časopisov a parciálnych štúdiách.

V 1. kapitole *Velká Morava – počiatky našej architektúry* rozoberá Botek historické súvislosti, spoločensko-kultúrne a cirkevno-historické kontexty vzniku veľkomoravskej architektúry. V 2. kapitole *Charakteristika a typológia veľkomoravskej architektúry* si všíma materiálové charakteristiky, typológiu, špecifické funkcie, modulový systém veľkomoravskej architektúry a zdroje, ktoré ju formovali. V ťažiskovej 3. kapitole *Velkomoravské kostoly na území Slovenska* sa autor venuje jednotlivým lokalitám: Bazilike na Bratislavskom hrade a trikonche na Devínskom hrade, kostolu v Nitre na Martinskom vrchu, Kostolu sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch, Rotunde sv. Juraja v Nitrianskej Blatnici a Kostolu sv. Juraja v Kostolnoch pod Trábečom. V kapitole sú zaradené aj lokality s nejednoznačnou interpretáciou: základy kostola v lokalite Chocheľ a rotunda na hrade Trenčín. Záverečná 4. kapitola *Povelkomoravské obdobie – doznievajúca kontinuita a nové prúdy* sa zaoberá ďalším vývojom sakrálnej architektúry na území Slovenska a možnostiach pretrvávania veľkomoravskej tradície v ranorománskom staviteľstve v 10. až 12. storočí.

Publikácia poskytuje zasvätený pohľad do počiatkovej kapitoly našich dejín cez prizmu architektúry. Zachováva si parametre vedeckosti, ale zároveň je napísaná štýlom, zrozumiteľným laickej verejnosti. Andrej Botek v práci preukázal autorskú erudíciu a rozhľad v relevantnej českej a slovenskej literatúre. Škoda, že menej reflektuje nemecké a maďarské jazykové zdroje. Dispozície autora ako architekta, historika a teológa v jednej osobe sa pozitívne prejavili nielen v záujme o otázky architektonické, ale aj kultúrno-historické a nábožensko-liturgické. Silnou stránkou je množstvo grafických príloh: mapky, pôdorysy kostolov, porovnávacie tabuľky, rekonštrukcie sídliskových areálov, objektov, prezentovaných s orientovaním a v mierke. Vďaka sústredeniu informácií a precízne spracovaným autorským obrazovým prílohám predstavuje monografia Andreja Boteka dôležitý východiskový materiál pre nové komparatívne štúdie a ďalšiu interpretáciu. Radosť z publikácie zatienujú dve premárnené príležitosti, ktoré sťažujú cestu k domácemu a zahraničnému čitateľovi: absencia cudzojazyčného resumé a nenápadná obálka, ktorá na pulte v kníhkupectve nezaujme. Škoda.



Andrej Botek: *Velkomoravské kostoly na Slovensku a odraz ich tradície v neskoršom období*. Bratislava, PostScriptum 2014. 200 s., 1. vydanie, ISBN 978-80-89567-37-9.

Prológ Evanjelia sv. Jána sa začína veršom: „Na počiatku bolo Slovo“... a architektúra, môžeme pridať. Počiatky architektúry sa zrodili s etablowaním kresťanstva na našom území. Všetkým, čo o architektúre tohto obdobia chcú vedieť viac, môžem odporučiť, aby saiahli po knihe Andreja Boteka a vyhradili jej dôležité miesto vo svojej knižnici.

V MALÝCH DEJINÁCH

Matúš Antolík

Autor tejto eseje za najzaujímavejšie knihy o architektúre považuje také, ktoré napísali ne-architekti, ak to tak slobodno povedať. Tento krátky text chce byť preto reakciou na knihu, ktorá sa dokonca architektúre vo svojej podstate ani nevenuje, no napriek tomu ponúka isté vysvetlenie. *Stĺpček bez evidencie, prezentujúci postrehy súčasného bytia, príliš malých vízií takpovediac malých dejín.*

„To, čo nás spojuje přes propasti času, jsou malé dějiny lidského života, vymezené narozením a smrtí. Vždyť i v nich dochází k převratným historickým událostem, zapasům, agresím a převratům, obětem a zradám, vítězstvím a porážkám, vesměs dějům, které se tak velkolepě vyvíjejí v dějepisných knihách.“ (...)

„Žijeme ve velkých dějinách, ale netřeme v nich až po krk. Většina našeho osudu se odvíjí v malých dějinách...“ Milan Šimečka, *Kruhová obrana*

A je to tak dobre. Nebyť malých dejín, naše bytie na tomto svete by bolo pravdepodobne len akýmisi kulisami pre udalosti, projekty a hoc i stavby, o ktorých sa neskôr rozpráva ako o dejinách formujúcich podobu súčasnosti. Možno by to nebolo málo. Taká predstava však súčasne ľaká odignorovaním života (malých dejín).

Veľké dejiny, celkom prirodzene, i tak ovplyvňujú životy malých dejín. Šimečka vo svojej úvahe *O veľkých a malých dejinách* dokonca ďalej dopĺňa, že škaredosť tohto sveta je zapríčinená práve veľkými dejinami. Ich „poštilosťou“, predstavou veľkodejinných triumfov, vízií, ktoré možno boli pre malé dejiny častejšie sklamaním než príležitosťou na šťastnejší život. Dôsledky rozhodnutí tých, ktorí na seba vzali zodpovednosť formovať (oboje) dejiny, neboli vždy viditeľné okamžite. Ak aj architektúra a jej hmotná podoba je súčasťou veľkých dejín, potom si možno predstaviť takýto príklad: Sídlisko pre 150-tisíc ľudí a nesporne veľká idea riešenia podoby bývania. Rozhodnutím postaví ho sa nielenže výrazne definoval obraz mesta, ale svojou koncepciou sídlisko nastavilo aj akýsi rámec života pre obrovské množstvo malých dejín. Nebolo to tak po prvýkrát, no prítomnosť takejto vízie mesta aj dnes je čin s relatívne ľahko posudzovanými dôsledkami.

Pokúšam sa však úplne nedémonizovať veľké dejiny a predstaviť si ich aj ako príležitosť pre dobro malých dejín. Poskytnúť čo najlepšiu príležitosť s minimálnou hrozbou negatívnych vplyvov však vyžaduje odvahu. Predostrieť víziu pre ďalšie bytie prináša so sebou riziko, že to, čo by nasledovalo, nebude lepšou a úspešnejšou príležitosťou než to, čo tu máme teraz. Zdá sa teda, že práve strach z nepoznaného a nového nám nateraz bráni riskovať.

ŠKAREDOSŤ SVETA A SÚČASNOSŤ

Je teda možné, že malé dejiny sú dnes nami samými písané v (dosiaľ) najpokojnnejšom období veľkých dejín. Pravda, minimálne v tejto časti sveta. Ešte nikdy nám nebolo umožnené také slobodné bytie ako v dnešných, relatívne pokojných časoch. Voľnosť, ktorej sa nám dostáva, však akoby odkrývala aj predtým nevídané možnosti zamerať sa skutočne a takmer výhradne na vlastné malé dejiny.

Šťastné obdobie bez vojen, v ktorom sa jeden môže venovať vlastným záujmom a hoc

i ničomu inému. Starat' sa len o seba je skutočne možné, najmä vďaka absencii sústredeného spoločného cieľa, ktorý by ovplyvňoval príbehy malých dejín. Obdobie pokoja, ako tak fungujúci štát, ktorý, povedzme trochu zidealizovane, nijako výrazne nezasahuje do života malých dejín. Minimálne nie tak ako v týchto zemepisných šírkach prítomné ideologické zriadenie v ostatných dekádach. Takmer žiaden diktát, čo a ako robiť.

V atmosfére, v ktorej necítiť významnejší cieľ ako udržanie ekonomického rastu a napĺňanie materiálnych potrieb jednotlivcov, by sa mohlo zdať, že prežiť dnes možno aj bez záujmu nad rámec malých dejín. Analogicky – dokázali sme sa vyrovnat' s priamym dosahom veľkých dejín na naše životy a prežiť „len“ malé dejiny nám stačí.

A čo s tým má spoločné architektúra? Nuž, architektúra ako obraz doby je svedectvom každej epochy veľkých dejín a jej niekdajších vízií. Možno nie priamo, často v nejakej abstrahovanej podobe, avšak spravidla vždy v odkaze na isté obdobie, ideológiu či smer.

Dnes, so stratou spoločných záujmov, akoby sa vytratili aj akékoľvek vízie presahujúce malé dejiny. Paradoxne teda, jediným cieľom hodným pozornosti, na ktoré by architektúra mohla a mala reagovať, tak zostalo šťastné prežitie malých dejín. Úspešne sme si osvojili súčasný model mesta a ešte viac jeho, súdiac podľa dopytu, úspešných predmetí. Čokoľvek potrebujeme k prežití, je ľahko dosiahnuteľné, doplnené nanajvýš otázkou vkusu alebo prestíže. Naplniť materiálne potreby jednotlivca ešte nikdy nebolo také jednoduché, ako je to dnes. A ani také zradné.

MÁME SA DOBRE

V situácii spokojných životov s minimom riskovania z neznámeho, akákoľvek vízia v architektúre sa utopila niekde v téme malých, individuálnych dejín. Osamotené požiadavky s dôrazom na uskutočniteľnosť. Nie hneď bez záujmu o nápad, avšak takmer nevyhnutnosť prinášať vo výsledku osvedčené riešenia v kontexte uspokojenia potrieb jednotlivca. Nuž, je na takomto humánnom ciele teda niečo zlé?

Predstavujem si takúto situáciu: Niekedy na strednej škole rozhodnutie ísť študovať odbor vybraný na základe rebríčka zamestnateľnosti. Pragmatické rozhodnutie. Štandardná dĺžka štúdia, promócie, práca, sľubovaná dobrá

NOVÉ SRDCE BRATISLAVY

Marianna Volná

pláca, rodina, nevyhnutnosť „riešiť vlastné bývanie“. Nastupuje predstava o ideálnom domove, respektíve naplnení potrieb pre seba a rodinu, podľa možností čo najrýchlejšie... čas sú peniaze. Ponuka reflektujúca dopyt a naopak. Rozhodnutie investovať do ideálu novodobého bývania v štvrti na to vyhradenej, zdanlivo solídny pomer cena/výkon. A tradičný argument vlastnej záhrady za cenu dvojizbového bytu v centre mesta. Nový domov poskytujúci zázemie rodine.

Ťažko niečo vytknúť úspešnosti a radosti z malých dejín takéhoto príbehu. Nemožno teda nevidieť predsa len nejakú víziu, a síce dostupnosť istého štandardu a komfortu pre čo najviac ľudí (malých dejín). Lenže – architektúra sa môže právom cítiť ukričovaná. Stala sa z nej slúžka týchto potrieb, vízie už nepriháša ona sama, ale víziám slúži. Po búrlivých rokoch a rozmachu jej možností trochu málo.

VÍZIE PREDSA POMÁHAJÚ. AK ÁNO, POTOM: (K) ČOMU, KOMU, RESPEKTÍVE KEDY?

Predpokladajme však, že dnes a v našom geopolitickom priestore jestvuje šanca na ovplyvňovanie nielen našich malých dejín, ale je nám dopriate formovať aj okolie nad rámec vlastných životov (rodín, domovov, záhrad...), a to stále pri zachovaní si vlastnej dôstojnosti a svedomia. Je nám umožnené robiť v zásade slobodné rozhodnutia, premýšľať nad ich dosahom, ponúkať riešenia, možno realizácie. Nuž, minimálne v rovine vychádzajúcej z možností a pravidiel poskytnutých vládamí v regióne nášho pôsobenia.

Je však čo i len teoretická možnosť spolupodieľať sa na vytváraní čohosi nad rámec šťastného prežitia malých dejín lákavá? Mohlo by sa zdať, že po stáročiach bez možnosti výberu je voľba venovať sa sebe samému dostatočná, úplne postačujúca pre naplnenie vlastnej spokojnosti. A v takom prípade je skutočne predmetom architektúry riešenie solitérnych zadaní, privádzanie jej užívateľov k spokojnosti.

Ak sme si však vedomí, že hoc utešujúci, no zároveň svojou krátkozrakosťou znervózňujúci stereotyp architektúry navôkol neposkytuje úplne uspokojujúce riešenia, potom je možno predsa len pred nami príležitosť opustiť vlastný komfort a bezpečie a znova bádať. Nebáť sa omylov, akokoľvek nebezpečne to môže s dnešným poznaním veľkých dejín znieť.

Oproti generáciám pred nami však, pri všetkom optimizme, azda máme jednu výhodu. Overovanie možných (predstaviteľných) dôsledkov vízií, aj tých architektonických, je dnes v zásade veľmi dostupné. Nielen vďaka virtuálnej realite a možnosti simulovania reálneho prostredia, ale aj vďaka jednoduchej výmene informácií a zdieľania už odskúšaného. Obligátne pokus/omyl nemusí predstavovať strach, lež naozajstnú radosť z bádania. Aj v architektúre.

Na začiatok teda možno imaginárne zastríeť dookola sa opakujúce riešenia výhradne individuálnych potrieb a nabráť odvahu predstaviť si, že snáď táto naša prítomnosť nie je zavŕšením veľkých dejín. Nepopulárne prekročenie vlastnej malosti, avšak s možnosťou možno po prvýkrát urobiť tak dobrovoľne.

Iste, dobrovoľne sa vzdať možnosti venovať sa výhradne malým dejinám asi nie je príjemné. Ani na to nateraz zrejme nie je nijaký, skutočne pragmatický dôvod. Ale unúdiť sa prílišným komfortom a statickosťou bytia by mohlo byť ešte nebezpečnejšie.

Esej bola napísaná na tému Kam sa stratili vízie? v rámci predmetu Dejiny architektúry a umenia IV v zimnom semestri 2015/2016. V súťaži Píše ti architektúra? 2015, ktorú organizuje SAS, British Council a Archimera získala táto esej prvú odmenu. Všetky ocenené eseje boli uverejnené v časopise Projekt 4_5/2015, táto esej na s. 124-125. Ďakujeme redakcii časopisu Projekt za možnosť uverejniť esej aj v časopise Fakulty architektúry STU – ALFA.

Od prvých vizionárskych myšlienok ubehlo mnoho rokov. Aj vďaka ním sa rozvíjali nové mestá. Slovo vízia v kontexte architektúry sa snáď aj preto nedá považovať len za predstavu tvorby jediného objektu situovaného kdesi v mestskej štruktúre, lebo i v tomto prípade je potrebné vnímať okolité vzťahy, keďže práve tie predstavujú akési pomyselné hranice pre samotnú formu. Vo víziách všetci prirodzene vidíme nádej na lepšiu budúcnosť, predstavuje to uvažovanie o probléme v širšom, v prípade architektúry, až urbanistickom kontexte.

Názorným príkladom toho, ako môžu vízie (ne)ovplyvňovať organizmus mesta, je Bratislava. Ľudia po celom Slovensku si pri pomyslení na ňu v prvej chvíli predstavia jej hlavné dominanty – Hrad, Dóm sv. Martina, Most SNP, Slavín, prípadne budovu Národnej banky Slovenska. Tieto objekty formujú jej siluetu, je to niečo, čo Bratislavu skutočne reprezentuje i za hranicami. Ale, bohužiaľ, mnohokrát možno i jediné. Turisti prichádzajúci sem sa tu zdržia niekoľko hodín, prezrú si zvyšky historického centra, v lepšom prípade jeho okolia, a vrátia sa, odkiaľ prišli. Bratislava však má reálne ambície stať sa mestom, ktoré očarí v každom smere a vtiahne ľudí do svojej, či už historickej, či novovytvorenej atmosféry. Východisko pre dnešnú situáciu a jej riešenie do budúcnosti sa nenachádza vo vytvorení celkom nových okrajových mestských štvrtí (čo je najmä otázkou rastu mesta), ale skrýva sa v samotnom jadre Bratislavy – jeho rozšírení, zatraktívnení pre verejnosť. Túto myšlienku možno zhmotniť zhusťovaním pôvodnej mestskej štruktúry novostavbami, ktoré by dopovedali prázdne miesta na mape, respektíve reorganizáciou dôležitých verejných priestorov v srdci mesta, čo by v konečnom dôsledku dopomohlo k jeho zatraktívneniu. Trochu iný, rovnako dôležitý prístup je venovať pozornosť historickým objektom, ktoré dnes viac či menej chátrajú, pričom ich budúcnosť v Bratislave je neistá. Otázkou však je, či je toto uvažovanie o „novej“ starej Bratislave reálne, aby bolo naozajstým prínosom a súčasne, aby ho akceptovala aj laická verejnosť.

PRÁZDNE MIESTA

Ak by sme si zobrali do rúk mapu dnešného centra Bratislavy a jej mapu z prvej polovice 20. storočia, ako prvé by iste každému udrelo do očí Podhradie. Ako prvý fakt, ktorý sa

naskytá ako odpoveď na otázku, čo sa tu vlastne stalo, je výstavba Mosta SNP, ktorá vytvára obraz starého mesta a jeho okolia do súčasnej podoby. Isteže, most nie je jedinný vinník. Bratislava sa vyvíjala a vtedajší režim to riešil radikálne po svojom. Vytvárali sa projekty zasahujúce do tohto územia, rozširovalo sa nábrežie, plánovala sa výstavba nového sídliska pod Hradom, z ktorého dnes stoja – našťastie – len tri tzv. vežiaky vedľa River Parku. Mnoho budov Podhradia bolo už v takom zlom stave, že ich oprava by bola náročná. Ale nič z toho nespôsobilu takú bolestivú ranu ako samotný most, aj keď riešil mnoho problémov a napomáhal i v rozvoji Petržalky. O tom, čo bolo, prečo to tak bolo a či sa tomu dalo zabrániť by sa mohlo viesť nekonečne veľa diskusií, a aj tak by to už nevyriešilo dnešnú situáciu. Preto sa ponúka otázka – čo s týmto územím ďalej? Túto otázku sa dnes snažia vyriešiť architekti, ktorí sa však držia platného územného plánu zóny Podhradie – uhýbajú svojim návrhom mohutnej vozovke Mosta SNP, prípadne sa ju snažia zamaskovať zo strany Rybného námestia, ktoré je ním nenávratne poznačené. Stále to však vytvára bariéru, rozdeľuje toto územie na dve časti, ktoré k sebe prirodzene patria – Hradný kopec a Staré Mesto. V starých mapách vidíme, ako priestor Hviezdoslavovho námestia cez Rybné námestie plynulo prechádzal až k Dunaju. A práve v histórii, ktorú sme si zničili, by sme snáď našli odpovede na znovuzrodenie života Podhradia. Tento prístup si však vyžaduje radikálne zásahy do hlavnej bariéry – do samotného mesta a jeho prepojenia s nábrežím – teda do jeho nájzdov. Je to však prístup, ktorý opäť rozdeľuje spoločnosť na dva tábory – na zástancov a odporcov takejto zmeny. Dopravný analytik by na akúsi redukciu mostných ramien povedal rázne nie, čo isteže nikoho, kto pozná bratislavskú dopravnú situáciu, neprekvapí. Existujú však návrhy, vízie, na radikálne preriešenie tohto územia so zachovaním dopravnej funkcie v súčasnej podobe, v zmysle prebudovania tejto mimoúrovňovej križovatky. Takéto radikálne riešenia však dnes už často ostávajú len vo forme nikdy nezhmotnenej vízie, a je celkom reálne, že tento prípad nebude výnimkou.

Jednak preto, že by takýto projekt stál príliš veľa peňazí – a prečo ich investovať, keď vedie i jednoduchšia cesta? No jednak aj preto, že predstava pozastavenia dopravy v takomto

klúčovom bode čo i len na mesiac a nieže na rok či dva, by predstavovala nevyčísliteľnú záťaž na celý zvyšok Bratislavy. V súvislosti s týmto územím existujú aj vízie potlačenia dopravy pod úroveň terénu a darovať nábrežie peším – bola by to dôstojná cesta pre toto významné miesto Bratislavy, avšak opäť naráža na nepochopenie a mnoho iných problémov. Ďalší veľmi podobný prípad nezhmotnených vízií je samotné bratislavské metro, ktoré, ako je už dávno všetkým jasné, nikdy nebude. Tak vlastne, prečo by mali architekti snívať, keď ich pripomienky a návrhy aj tak napokon nebudú v súčasnosti vypočítané?

BUDÚCNOSŤ V TROSKÁCH

Spoločnosť sa očividne na vlasných chybách nedokáže poučiť. Robí tie isté chyby opakovane. Je to až absurdné a ako to tak vyzerá, pri rozvoji historického a širšieho centra Bratislavy už akoby typické. A teraz nehovorím ani tak o výstavbe garáží v Hradnom kopci, kde je situácia doslova zaplakania hodná, keďže opäť raz, ako to bolo i v prípade výstavby Mosta SNP, nikto z kompetentných nedokáže toto ničenie vlastných dejín zastaviť. V starej Bratislave totiž existuje veľa historicky zaujímavých, ale najmä v súčasnosti stále atraktívnych lokalít, v ktorých sa často nachádzajú staršie nevyužívané hodnotné objekty. V ideálnom prípade by tieto lokality a ich objekty dostali nové, mestotvorné funkcie, aby aj vďaka nim mohli oživiť staré zákutia Bratislavy, dokonca i v nadmestskom význame. Na tieto lokality si však robia záľusk najmä developeri. Svojím spôsobom by na tom nebolo nič zlé – mesto samo zväčša nemá peniaze na také veľké projekty. Problém však nastáva v ich zámere. Prirodzene robia iba to, čo im ide najlepšie – vyťažiť z projektu čo najviac peňazí. V prípadoch, kde sa nachádzajú staršie nevyužívané objekty, vidia jedinú cestu v ich zbúraní a postavení nového komplexu (už typicky s luxusnými bytmi, obchodmi a administratívou). To im uľahčí a urýchli nielen robotu, ale určite ušetrí i množstvo peňazí. Neriešia otázku typu, čo by bolo pre tú-ktorú lokalitu a jej okolie najprínosnejšie, či ako navrhované vhodne zakomponovať do už existujúcej zástavby. Je to vlastne sčasti aj chyba mesta, že nedokáže stanoviť striktné podmienky, a tak dáva investorom voľný priestor. Práve z týchto dôvodov často vznikajú napokon veľké spory, nepochopenie a kritika zo

ABSTRAKTY OBHÁJENÝCH DIZERTAČNÝCH PRÁC

strany verejnosti – laickej aj odbornej, ktorá si uvedomuje závažnosť situácie. Napokon sa to všetko zrealizuje a ľudia si na to zvyknú. Ale kde sa stratila tá pôvodná predstava? Veď všetci ľudia predsa radi snívajú, domnievajú sa, čo by sa dalo kde-tu v jeho prostredí vy-
lepšiť, avšak celá zodpovednosť padá na plecia architektov, ktorí sa nakoniec stávajú len dákym nástrojom sprostredkovania predstáv developerov, ktorí snád danú lokatitu ani nikdy nezažili na vlastnej koži. Práve tu niekde sa asi strácajú samotné vízie kultúrnej i v zahraničí ohurujúcej historickej Bratislavy. Keď sa bližšie pozrieme na konkrétne problémy súčasnosti, môžeme pozorovať hneď niekoľko dôkazov o spomínanom probléme. Prípad nábrežného projektu PKO, kde má byť tento kultúrny objekt už tak silne vrytý to pamäti ľudí, zrazu asanovaný a nahradený niečím celkom novým ako tvarom, tak aj funkciou. Ale veď, nedalo by sa to všetko spraviť bezbolestnejšie? Dalo. Matej Vagač, občiansky aktivista iniciatívy Bratislava otvorene tento spor okomentoval trefne: „Existuje v tomto meste vízia starostlivosti o kultúru a pamiatky, keď sa za posledných 20 rokov verejná a kultúrne priestory systematicky likvidujú?“⁴¹ Je to práve tá skutočnosť, že hoci budova PKO má „len“ 60 rokov neznamená to, že nie je hodnotná. Opak je totiž pravda, veď i toto patrí medzi dôkazy minulosti (rovnako ako kontroverzný Most SNP), na ktoré by sme mali byť hrdí a chrániť si ich. Našťastie si to uvedomuje aj väčšina Bratislavčanov, a tak úmerne bojujú za jeho záchranu. Tento dlhý boj vytvára nádej, že sa naplnia predstavy o znovuzrození kultúry na nábreží a tento projekt sa obráti v prospech starého objektu. Veď ako sa hovorí, nádej umiera posledná. (Pozn. redakcie: Od napísania tejto eseje sa o osude PKO už rozhodlo a PKO sa 29.12.2015 začalo búrať a v čase vydania časopisu ALFA 1/2016 je už zbúrané.) Medzi obdobné prípady patria mnohé industriálne stavby v srdci Bratislavy, ako napríklad výrobné haly Kablo, ktoré stihol developer všetky zbúrať a na jeho ruinách sa už týčia nové objekty projektu Twin city. A rovnako dopadli aj haly továrne Gumon. Trochu iným, avšak stále príbuzným príkladom je Zuckerman-
del, ktorého neprimerane obrovská hmota už dnes prekrýva výhľad z nábrežia na Bratislavský hrad a vyvoláva vlnu pobúrenia. Je to len prierez niekoľkými skutočnosťami, ktoré sa v srdci Bratislavy dejú. Nemožno však tvrdiť,

že všetky tieto projekty sú nepriateľské z každej stránky. Dávajú totiž priestor novej súčasnej architektúre, a to je aj dôvodom, prečo sú tieto prípady také kontroverzné. Mnohí z nás však stále len snívajú o zlatej strednej ceste, o možnosti adaptovať staré objekty, dať im nové funkcie, zrekonštruovať ich, prípadne doplniť vhodným novotvarom – je to niečo výnimočné a zaujímavé, niečo, čo novostavby ponúknuť nedokážu. Ale táto cesta sa nám stále len vzdaluje.

Je celkom prirodzené, že sa spoločnosť a architektúra ako ruka v ruke rokmi vyvíja, mení. Uvažovanie o budúcnosti je prirodzená súčasť každého dňa, ktorý prežívame, každého človeka na zemi, a s tým sa tiahnu i naše samotné ciele, vízie. Obraz „nového“ srdca Bratislavy, nech už dopadne akokoľvek (zle), nezmení postoj ľudí, ktorí boli proti tomu, ktorí bojovali za záchranu osobitosti a výnimčnosti tohto mesta. Ich ohlasy ostanú len nevypočuté ako odkaz pre ďalšie generácie, aby si napriek všetkému stáli vždy za svojím názorom a dúfali v lepšiu budúcnosť. Súčasnoscť je už raz taká, že sa všetko točí najmä okolo peňazí, a tak sú vízie kultúrnej Bratislavy zatienené víziami zo zisku developerov a politikov. Môžeme už len dúfať, že sa konečne všetci raz poučíme z vlastných chýb a nebudeme si nadaľej ničť vlastnú históriu, ale vdýchneme jej radšej nový život.

Esej bola napísaná na tému Kam sa stratili vízie? v rámci predmetu Dejiny architektúry a umenia IV v zimnom semestri 2015/2016.

¹ Z otvoreného listu, ktorý dňa 17.2.2015 zaslala iniciatíva Bratislava otvorene primátorovi Nesrovnalovi. Podľa: TS-BAO Prečo chcú niektorí bratislavskí poslanci búrať PKO [online]. Bratislava otvorene, 20.2.0015 [cit. 2015-11-04]. Dostupné na internete: <http://www.pko.estranky.sk/clanky/tlacove-spravy-a-stanoviska/ts-bao-preco-chcu-niektoribratislavski-poslanci-burat-pko.html>

LITERATÚRA

NIŽŇANSKÝ, Eduard – BÚTORA, Ivan a kol.: Stratené mesto Bratislava. Bratislava, Marenčin PT 2011, s. 15–17.

UMENIE A DIZAJN. DIZAJNÉRSKY PRODUKT V MALEJ LIMITOVANEJ SÉRII

Mgr. art. Eva Veselá, ArtD.

Dizertačná práca *Umenie a dizajn. Dizajnérsky produkt v malej limitovanej sérii*, je zameraná na vytvorenie konkrétneho diela -- dizajnérskeho produktu, ktorý splňa atribúty dizajnérskeho produktu (ako použiteľný, funkčný produkt -- výrobok) zároveň svojim charakterom limitovanej série je dielom, ktoré existuje len v niekoľkých unikátnych exemplároch. Dizajnérsky produkt získava svoju výnimčnosť vďaka samotnému používateľovi, ktorý vstupuje do procesu navrhovania ako zdroj ojedinelých myšlienok a esenciálnych emócií. Zákazník predkladá svoje jedinečné idey dizajnérovi, ktorý na ich základe navrhuje sériu produktov podľa konkrétnych predstáv a potrieb zákazníka.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Dizajn.

INTERAKTÍVNY VÝKLAD V OBCHODNOM PARTERI SÚČASNOSTI

Ing. arch. Mária Vozárová, PhD.

Dizertačná práca *Interaktívny výklad v obchodnom parteri súčasnosti* sa venuje skúmaniu nových prístupov v sfére vizuálneho stvárnenia výkladu ako výrazného formotvorného fenoménu verejného mestského priestoru. Hlavný dôraz sa kladie na špecifikáciu, skúmanie a vyhodnotenie rôznych foriem interaktívnych výkladov a výkladovej zóny vznikajúcich v dôsledku implementácie inteligentných mediálnych prostriedkov a nových technológií, t. j. prostriedkov zameraných na vzájomnú interakciu výkladu a užívateľa mestského priestoru. Súčasťou výskumu je zisťovať preferencie rôznorodých skupín užívateľov vo vzťahu k jednotlivým formám výkladov v obchodnom parteri prostredníctvom dotazníkovej formy, ktorej výsledky sú relevantným podkladom pre ďalší výskum v podobe navrhovania modelových riešení interaktívnych výkladov situovaných v prevádzke v rámci Bratislavy. Práca sa snaží vyšpecifikovať inovatívne možnosti navrhovania výkladov obchodného parteru

s použitím nových technológií umožňujúcich vzájomné spolupôsobenie výkladu a človeka, čo je jedným z predpokladov pre zvýšenie kvality nielen parteru budov a ich interiérových priestorov, ale aj verejného mestského priestoru. Jej ambíciou je prispieť k chápaniu problematiky aplikácie nových technológií a multimédií v tvorbe interaktívnych výkladov, ich uplatnenia vo vzťahu k užívateľovi prostredia a súčasne poukázať na potenciálne budúci vývoj a naznačiť možné riešenia v predmetnej oblasti v podmienkach slovenských miest.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Dizajn.

ŠKOLSKÉ DIELO V KOMERČNOM PROSTREDÍ

Mgr. art. Jozef Turlík, ArtD.

Dizertačná práca sa zaoberá problematikou školského diela v komerčnom prostredí. Autor objasňuje základné pojmy, definuje legislatívny rámec školského diela a uvádza príklady z histórie. Zmieňuje sa o skúsenostiach umeleckých škôl so spoluprácou s komerčnými subjektmi v Česku, na Slovensku i v zahraničí. V praktickej časti dizertačnej práce autor na vlastnom dizajnérskom produkte a skúsenosti vysvetľuje, aký vplyv má na školské dielo komerčný subjekt. Dizajnérske produktom v práci je firemný maskot pre spoločnosť Škoda Auto. Autor približuje vývoj dizajnu maskota z rôznych strán a predstavuje finálny dizajn. V práci sa nachádzajú aj kapitoly o skúsenostiach autora zo študijného pobytu na univerzite v Českej republike (VŠUP). Dizertačná práca stručne rekapituluje úspešné projekty spolupráce Ústavu dizajnu s komerčnými firmami.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Dizajn.

INTERIÉR PODPORUJÚCI POHYBOVÚ AKTIVITU

Mgr. art. Lucia Masárová, ArtD.

Pohybová aktivita je považovaná za jeden z hlavných nástrojov prevencie a liečby civilizačných ochorení a jej zdravotné prínosy už potvrdili mnohé výskumy. Je preto alarmujúce, že miera pohybovej aktivity u populácie ustavične klesá. Zdrojom tohto poklesu je predovšetkým prevažne sedavý ráz práce, voľba pasívnych voľnočasových aktivít a s tým súvisiaci presun života z exteriéru do interiéru. Vzhľadom na fakt, že súčasná generácia trávi väčšinu svojho života v interiéri, vzniká požiadavka pre optimalizáciu interiéru na účely pohybovej aktivity. Viaceré výskumy sa zhodli na dynamizačnom potenciáli komunikačných priestorov. Predmetom nášho výskumu je rozvíjať tieto teórie a špecifikovať atribúty prostredia, ktoré majú vplyv na mieru hybridnej a rekreačnej pohybovej aktivity v rámci budov, predovšetkým a) dispozičného riešenia; b) vizuálnych interiérových prvkov; c) návrh konkrétneho interiérového prvku umožňujúceho hybridnú alebo rekreačnú pohybovú aktivitu v rámci interiéru.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Dizajn.

MODELOVANIE ORGANICKÝCH TVAROV V ARCHITEKTÚRE. PRÍRODNÉ INŠPIRÁCIE V DIGITÁLNEJ ARCHITEKTÚRE

Ing. arch. Kinga Václavová, PhD.

V priebehu posledných dvadsiatich rokov sme sa stali svedkami intenzívneho rozmachu prírodou inšpirovanej architektúry, založenej na práci s digitálnymi technológiami. Toto smerovanie reflektuje na charakteristický sklon architektúry hľadať inšpiráciu v prírode a skúma tie vlastnosti prírodných artefaktov, ktoré sa dajú aplikovať aj v architektonickej tvorbe, podporenej digitálnymi technológiami. Niektoré matematicko-geometrické zákonitosti, schopnosť vytvárať interaktívny vzťah so svojím okolím, idea celistvosti, koherencie, kolerácie a integrácie sú princípy objavujúce sa v prírodných organizmoch, ktoré sa dajú aplikovať aj v architektúre na popis podobných

kvalít v dizajne. Prírodné artefakty sa efektívne prispôsobujú okolitému prostrediu, ich konštrukčné riešenia disponujú technológiou na rôzne mechanické vplyvy, ich tvarové vlastnosti majú opodstatnenosť vychádzajúcu z vnútorného usporiadania. Pomocou súčasných technologických vymožeností máme možnosť niektoré vybrané štrukturálne a tvarové riešenia aplikovať v architektúre, pomocou softvérovej podpory integrovať aj rastové, vývinové procesy. Sprístupňuje sa navrhovanie a modelovanie sofistikovanejších a komplexnejších tvarov a príroda sa dostáva do polohy primárneho inšpiračného zdroja. Význam prírody ako jedného z najstarších a najzásadnejších východiskových základov nástupom počítačov postupne ďalej narastá. Táto práca sa sústreďuje na tento vzťah prírody s architektúrou a skúma ho z hľadiska možnosti aplikácie prírodných zákonitostí v architektúre. Súčasne sa snaží vyhodnotiť tieto inšpirácie v kombinácii s digitálnymi technológiami z hľadiska toho, aký umelecko-technologický program pre architektúru ponúka.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Architektúra.

REGULÁCIA A UPLATNENIE VEGETAČNÝCH PLOCH V PROSTREDÍ MESTSKÉHO SÍDLA

Ing. arch. Ivan Nemeth, PhD.

Urbánna vegetácia v posledných rokoch získava čoraz väčšiu pozornosť predovšetkým v kontexte globálnych klimatických zmien. Vegetácia je prírodnou zložkou sídla, ktorá postupne prispieva k zvýšeniu kvality prostredia za minimálne náklady v porovnaní s technickými opatreniami. Pôsobí na zlepšovanie klímy, produkuje kyslík, ktorý má najmä fytoncídny a regeneratívny význam, absorbuje škodlivé cudzorodé látky z ovzdušia, znižuje hladiny hluku, prašných a plynných imisií, ionizovaním ovzdušia pozitívne ovplyvňuje jeho fyzikálny stav, poskytuje priestor a vhodné podmienky na rekreáciu a zotavenie ľudí, kompozične a esteticky dotvára obec, pôsobí na fyziologický a psychický stav človeka. Spomínané účinky sa plne prejavia len v prípade, že ide o systematicky navrhovanú, ochraňovanú a ošetrovanú vegetáciu. Dosiachnutie

pozitívnych účinkov vegetácie na prostredie preto vyžaduje okrem dôkladnej starostlivosti o vegetáciu aj zmenu súčasnej metodiky regulácie vegetácie v územnom plánovaní. Na Slovensku používaný kvantitatívny prístup pri navrhovaní vegetácie, ktorý nezohľadňuje diverzitu vegetačných plôch v mestskom prostredí, sa v súčasnosti javí ako nedostatočný. Cieľom tejto práce je návrh najoptimálnejšieho spôsobu regulácie sídelnej vegetácie na úrovni zóny, ktorá bude zohľadňovať aj kvalitatívne aspekty vegetácie. Jadrom práce je analýza regulačných prvkov vegetácie používaných na Slovensku a v zahraničí. Predmetom praktického výskumu je aplikácia vybraných analyzovaných regulatívov vo forme hodnotiacich ukazovateľov na reálne územie a ich vzájomná komparácia. Záverečná kapitola definuje požiadavky, ktoré je potrebné zohľadniť pri návrhu novej metodiky regulácie vegetácie v prostredí mestského sídla. Úspešná implementácia záverov výskumu v územnom plánovaní tak môže prispieť k ekologickej stabilite sídla.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Urbanizmus.

HISTORICKO-TYOLOGICKÝ VÝVOJ RENESANČNÝCH KROVOVÝCH KONŠTRUKCIÍ NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Ing. arch. Karol Ďurian, PhD.

Práca skúma problematiku historických krovových konštrukcií v rámci územia Slovenska v renesančnom období. Téma je zameraná predovšetkým na krovové konštrukcie pozdĺžnych stavieb z druhej polovice 16. a celého 17. storočia a ich vzájomného porovnávania z konštrukčného a typologického hľadiska. Tie nachádzame zväčša nad sakrálnymi stavbami Slovenska, a tak sa práca zameriava na tieto stavby. Predmetom je aj komparácia s analogickými renesančnými konštrukciami v Európe (predovšetkým v strednej). Súčasťou dizertačnej práce je aj sledovanie vývoja sprievodných znakov, ako sú vývoj tesárskych spojov jednotlivých prvkov krovovej konštrukcie spolu s tesárskymi montážnymi značeniami a aplikovaním ozdobných prvkov. Cieľom práce je špecifikovať základné typy renesančných

krovov pozdĺžnych stavieb nachádzajúcich sa na území Slovenska, vytvoriť katalóg vybraných typov renesančných krovov na území Slovenska, určiť charakteristické renesančné tesárske spoje, ozdobné prvky, montážne tesárske značky a porovnať regionálne rozdiely u nás a vo vybraných krajinách strednej a západnej Európy. Práca pozostáva z úvodu, dvoch hlavných obsahových častí, katalógu vybraných typologických druhov konštrukcií a záveru. Prvá časť obsahuje úvod, definované ciele, ktoré práca má priniesť a použité metódy skúmania. V druhej časti je podrobná analýza súčasného stavu poznania témy s presným definovaním terminológie. Tretia rozsiahla časť sa zameriava na určenie teoretických a metodických východísk danej témy, špecifikáciu typologických druhov architektúry, geoklimatické podmienky v predmetnom období, analýzu predchádzajúcich stredovekých krovových konštrukcií, strešné krytiny používané v predmetnom období a známe údaje o tesároch a ich remese. Rovnako v tejto časti sú uvedené metódy časového a typologického zatriedovania krovových konštrukcií. Obsahovo najrozsiahlejší je katalóg konštrukčných typov renesančných krovov na území Slovenska, ktorý obsahuje 18 katalógových listov. V posledných kapitolách sú podrobne rozanalyzované typologické druhy u nás alebo v zahraničí spolu s ich vzájomným porovnaním. Záver práce obsahuje stručné zhrnutie výsledkov práce a náčrt predpokladaných možností praktického využitia pre pamiatkovú prax pri identifikácii týchto vzácných konštrukcií zo strany odbornej aj laickej verejnosti.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Obnova architektonického dedičstva.

OBNOVA STREDOVEKÝCH MESTSKÝCH OPEVNEŇÍ NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Ing. arch. Alexandra Škrínárová, PhD.

Stredoveké mestské opevnenia sú významnou súčasťou kultúrneho dedičstva Slovenska. Sú to súbory stavieb a príslušných terénnych úprav, ktoré sa po zániku svojej funkčnosti postupne dostali do rôznej miery torzálného stavu. Mnohé z nich sa nachádzajú v havarijnom

stave, prípadne v situácii, ktorá nezodpovedá ich spoločenskému významu. Dizertačná práca sa zameriava najmä na obnovu a prezentáciu tohto typologického druhu. Venuje sa všeobecne súčasnému stavu poznania a pomenúva jeho špecifiká. Následne mapuje dvanásť komplexov mestských opevnení, ktoré boli vybrané za predmet výskumu, v mestách: Bratislava, Trnava, Skalica, Trenčín, Kremnica, Prešov, Sabinov, Bardejov, Podolínec, Kežmarok, Levoča a Košice. Výsledok výskumu – pasport opevnení je štruktúrovaný do textovej, fotografickej a grafickej časti. Zovšeobecnením poznatkov sú formulované závery, ktoré obsahujú stav zachovania stredovekých opevnení na našom území. Sú pomenované čiastkové metódy využívané pri obnove, vývoj prístupov k obnove od päťdesiatych rokov 20. storočia do súčasnosti a uplatnenie, respektíve absencia rámcovej metódy pamiatkovej obnovy na jednotlivých opevneniach. Ďalšiu časť práce tvorí výskum prostredníctvom návrhu rámcovej metódy pamiatkovej obnovy a prezentácie opevnenia v Modre. Mapovaním opevnení a skúsenosťami nadobudnutými prácou v interdisciplinárnom kolektíve pri riešení prezentácie opevnenia v Modre autorka zhodnocuje a klasifikuje slabé stránky obnov na našom území. Práca ako celok tvorí systematickú bázu teoretických poznatkov a poznatkov o zachovaných stredovekých mestských opevneniach na našom území najmä z pohľadu ich obnovy a prezentácie. Špecifikované výsledky práce možno využiť v pamiatkovej praxi.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Obnova architektonického dedičstva.

OBNOVA HRADOV NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Ing. arch. Zuzana Ondrejková, PhD.

Hradné areály sú špecifickou skupinou pamiatok kvôli ich veľkej rozlohe, komplikovanej objektovej skladbe a väčšinou aj ťažkej dostupnosti. Po ich opustení pôvodnými majiteľmi – šľachtou, strate pôvodnej funkcie a schátraní je ich obnova nesmierne náročná. V práci je sledovaný vývoj preferovania metód obnovy hradov na území Slovenska od vzniku inštitucionalizovanej pamiatkovej starostlivosti až

do súčasnosti. Pozornosť je venovaná vzťahu medzi rámcovou metódou obnovy a jej napĺňaním čiastkovými metódami obnovy. Taktiež sú definované determinanty, ktoré ovplyvňujú jej voľbu a ich zmeny, ktoré viedli k súčasnému stavu obnovy hradov na Slovensku. Na základe vyskúmaného je navrhnutý systém dokumentovania týchto obnov formou katalógových listov hradných obnov. Autorstvo obnovy hradov je v práci chápané duálne – za autorov obnovy sú považovaní metodici aj autori projektov obnovy. Dôraz je kladený na úlohu architekta v procese obnovy hradného areálu. Je popísaná jeho súčasná pozícia vyplývajúca zo skúseností z minulosti, ale aj jeho možné pôsobenie pri obnove hradov v budúcnosti. Možnosti architekta pri obnove hradov boli modelované na prípadových štúdiách obnovy ruín hradov – Likavský hrad a Zborovský hrad. V diskusii k práci sú zhrnuté v súčasnosti protichodné názory na problematiku obnovy hradov a na pozíciu architekta pri nej. V závere sú zhrnuté výsledky a odporúčania na ďalší postup výskumu.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Obnova architektonického dedičstva.

TRANSFORMAČNÉ UZLY V OBRAZE MESTA. PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA TRENČÍN

Ing. arch. Adriana Mlynčeková, PhD.

Práca sa zameriava na problematiku transformačných uzlov v obraze mesta, s dôrazom na osobitosti mesta Trenčín. Teoretická časť rieši východiská, z ktorých následne odvodzujeme poznatky aplikované do časti, zaoberajúcej sa výhradne mestom Trenčín. Práca si kladie za cieľ priniesť poznatky, ktoré by boli nápomocné pri ďalších územnoplánovacích dokumentáciách alebo urbanistických štúdiách. Ďalej si kladie za cieľ potvrdiť správnosť rozhodnutia mesta Trenčín – týkajúce sa pripravovanej investície terminálu – a inšpirovať pri riešení otázok týkajúcich sa alternatívnych foriem hromadnej dopravy. Formy hromadnej dopravy majú cieľ využívať najmä jestvujúce možnosti, dané historicky a technicky dostupnou infraštruktúrou. Všetky tieto aspekty musia byť v súlade s platnou legislatívou. Základnými pojmami, ktoré bezprostredne

súvisia s dizertačnou prácou, sú: Transformačný, transformácia Línia Uzol Prípadová štúdia Trenčín – sumarizuje množstvo dokumentov a mapuje urbanistický aj územnoplánovací vývoj mesta. Dlhodobé úsilie hľadania dokumentácií, mapových podkladov, informácií a materiálov viedli ku komplexnému obrazu mesta v jeho vývoji. V zmysle stanoveného cieľa práce sú námety a podnety pre ďalšie územnoplánovacie dokumenty, vyplývajúce z tejto práce, nasledujúce: Vysoký potenciál na ekonomicky riešiteľnú a efektívnu koľajovú dopravu v meste Trenčín, s maximálnym využitím jestvujúcich železničných vlečiek a regionálnej železničnej trate č. 143 Vysoký potenciál na vytvorenie nových ťažiskových uzlov v lokalitách, ktoré budú znamenať možnosť rozvoja a stimuláciu rozvoja príslušných území. Potenciál na vytvorenie zastávok koľajovej dopravy v miestach styku zastavaných častí mesta s lesoparkom Brezina, následne zastávky priamo v lesoparku Brezina, čo napomôže rozvoju rekreačno-oddychových funkcií a skvalitneniu prostredia Stimul rozvoja nábrežia v nadväznosti na historické centrum mesta Zváženie rezervy pre centrálnu železničnú a autobusovú stanicu v nadväznosti na diaľnicu. Toto umiestnenie by predstavovalo excentricky situovaný urbanistický rozvoj mesta, bez nadväznosti na centrum mesta a jeho hodnoty Rezerva koridoru pre nákladný železničný tranzit s nákladnou stanicou, bez možnosti urbanistického rozvoja, pričom jeho realizácia bude mať opodstatnenie až v prípade preukázania ekonomickej návratnosti.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Urbanizmus.

ROZVÍJANIE TVORIVOSTI V EDUKAČNOM PROSTREDÍ 21. STOROČIA V OBLASTI DIZAJNU

Mgr. Elena Farkašová, ArtD.

Dizertačná práca sa zaoberá tvorivým procesom v dizajne, aspektmi podporujúcimi tvorivosť pri vzdelávaní dizajnérov, stimuláciou kreativity a celoživotným rozvojom osobnosti dizajnéra. Cieľom bolo navrhnuť model výučby v dizajne ako východisko pre rozvoj kreativity dizajnéra a v kontexte k vytvorenému

modelu navrhnuť metódy na stimuláciu divergentného myslenia v začiatkových fázach tvorivého procesu v dizajne a prakticky ich overiť v edukácii dizajnérov. Na základe úvahy o požiadavkách na kompetencie dizajnéra pre budúcu dobu bol ako výsledok skúmania navrhnutý (auto)didaktický šesťúrovňový model rozvíjania osobnosti dizajnéra (dizajnSPIN). Pomenúva dvanásť kompetencií dizajnéra v tvorivom procese, tie sa rozvíjajú používaním tohto modelu. Rozvíjanie osobnosti dizajnéra sa na konkrétnej úrovni realizuje cez zámerne ovplyvnenie dynamiky jednotlivých procesov a interakcií vkladáním dostupných akceleratorov či stimulov a v synergickom spolupôsobení subjektov zúčastnených na tvorivom procese. Model bol experimentálne overený priamo vo výučbe v začiatkových fázach predchádzajúcich remeselné-realizačnej časti tvorby dizajnu, a to na stimuláciu divergentného myslenia a posilnenie tvorivých schopností cítiť, všímať si, vedieť sa inšpirovať, na uvoľnenie sa zo stereotypov a na podnietenie formulácie vlastného názoru (podpora hľadania, objavovania vlastných, pôvodných, originálnych prístupov k riešeniu problému, podpora produkcie rôznorodých nápadov, podpora schopnosti rozvíjať súbežne viaceré línie myslenia). V tomto kontexte boli niektoré známe metódy použité novým spôsobom. Na základe dotazníkového prieskumu a zúčastneného pozorovania boli analyzované silné a slabé stránky použitých metód a priebehu cvičení a zhrnuté v odporúčaníach. V záveroch práce je zdôraznený význam skrytej dynamiky a akceleratorov, ktoré môžu napredovanie urýchľovať. Výsledky práce sú použiteľné na začiatku štúdia dizajnu v rôznych vzdelávacích stupňoch ako úvod do tvorivého procesu, ale aj s kontinuálnym presahom do ďalšej praxe dizajnéra. Navrhnutý model vytvára rámec na vlastnú reflexiu účastníkov tvorivého procesu (aj nedizajnérov participujúcich s dizajnérmí), autoreguláciu, zdokonaľovanie, zlepšenie výkonu.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Dizajn.

ASPEKTY UDRŽATEĽNOSTI PRI OBNOVE PAMIATKOVO CHRÁNENÝCH ŠTRUKTÚR

Ing. arch. Petronela Pagáčová, PhD.

Práca sa zaoberá problematikou udržateľnosti pri obnove chránených štruktúr s dôrazom na identifikáciu potenciálov a limitov integrácie udržateľných zásahov do historických štruktúr v architektonickej i urbanistickej dimenzii. Reaguje tak na aktuálnu tému znižovania emisií CO₂ v objektoch s historickou hodnotou, ktoré k tejto produkcii môžu prispievať. Práca je reakciou rovnako na Európsku smernicu č. 2010/31/EÚ Európskeho parlamentu a Rady z 19. mája 2010 o energetickej hospodárnosti budov, ktorá hovorí, že cenné historické objekty nemusia spĺňať požiadavky vysokej energetickej hospodárnosti v prípade, že štát sa rozhodne inak. Práve vďaka tlakom trhu sa v praxi mnohokrát stretávame s požiadavkou aplikácie podobných zásahov, bez ohľadu na to, o aké objekty ide. Zároveň reaguje na často striktnú pamiatkovú starostlivosť, ktorá býva v konflikte s projektantmi, architektmi, investormi a mestom. Práca hľadá možnosti, ako sa k tejto problematike postaviť na základe systematického prístupu. Pracuje s konceptom modelových riešení a scenárov, ktoré sa osvedčujú najmä pri komplikovaných a komplexných zadaniach, k akým obnova pamiatkovo cenných objektov určite patrí. Práca takisto venuje pozornosť integrácii solárnych zariadení a iných obnoviteľných zdrojov energie v historickom území vzhľadom na charakter historickej štruktúry a jej scenár vývoja. Výskum sa vzťahuje na návrh revitalizácie sirotinca v Modre, na ktorom je celý postup jasne demonštrovaný v architektonickej aj v urbanistickej dimenzii. Dizertačnú prácu dopĺňa problematika kultúrnej udržateľnosti, ktorá vníma tento problém z hľadiska kvalitatívneho i kvantitatívneho a poukazuje na fakt, že systém udržateľnosti je úzko spojený s kultúrou, ktorá v ňom má nezastupiteľné miesto ako kvalitatívny faktor.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Architektúra.

PREMÝŠĽANIE ARCHITEKTONICKÉHO POĽA

Mgr. art. Ing.arch. Peter Hudač, PhD.

Práca sa zaoberá pojmom pole a jeho vzťahom k architektúre. Architektonické pole je dynamické prostredie, médium definované pojmami z oblasti fyziky, ako sú sily, vektory, toky, prúdy. Pole predstavuje jeden z konceptov architektonického priestoru v súčasnej architektúre, ktorý vychádza z teórií polí a z psychológie vnímania, predovšetkým z teórie geštaltn. V tomto koncepte s často nejasnými hranicami existuje iný, alternatívny spôsob organizovania priestoru a priestorovej orientácie. Pole má schopnosť reflektovať a pružne reagovať na procesy súvisiace so zmenami v spoločnosti. V práci sa najprv definuje a rozoberá pojem pole vo vzťahu k architektúre. Opisujú sa teórie polí a ich zavedenie do architektúry a napokon sa uvádzajú možnosti, prístupy a ich ďalšie spôsoby využitia v architektúre. Časť práce sa venuje vývoju myslenia o architektonickom priestore a opisu prechodu od priestoru industriálnej spoločnosti až po priestor, ktorý odzrkadľuje komplexný stav súčasnej spoločnosti.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Architektúra.

MEDZIVOJNOVÁ ARCHITEKTÚRA OBYTNÝCH BUDOV UŽHORODU

Ing. arch. Romana Fialová, PhD.

Užhorod je v súčasnosti správnym strediskom a najväčším mestom Zakarpatskej oblasti Ukrajiny. V medzivojnovom období 20. storočia bolo toto územie začlenené do 1. Československej republiky pod názvom Podkarpatská Rus. Rozpad 1. Československej republiky a územné členenie Európy po druhej svetovej vojne spôsobili, že sa územie Podkarpatskej Rusi odčlenilo od Československa. Tým sa ochromili nielen hospodárske, ale aj kultúrno-poznávacie kontakty medzi povojnovým Československom a jeho bývalou najvýchodnejšou časťou. Ochromenie spôsobilo, že v architektonickej historiografii toto územie a obdobie dodnes nie sú systematicky spracované, a to ani v rámci bývalého Československa, ani v rámci Ukrajiny. Dizertačná

práca predstavuje výskum architektonickej produkcie obytných budov v meste Užhorod, ktoré v medzivojnovom období prešlo veľkou zmenou – z malého vidieckeho sídla sa vybudovalo moderné regionálne centrum 20. storočia. Bolo tu zriadené zastúpenie všetkých zložiek štátneho aparátu a vznikla rozsiahla hospodárska a správna infraštruktúra, ktorá zabezpečovala strategické politické a hospodárske ciele mladej republiky na celom území Podkarpatskej Rusi. Výsledkom je hodnotná stavebná produkcia, ktorá kultúrne a spoločensky úzko spája dané územie s československou históriou. Predložená práca osvetľuje a charakterizuje produkciu obytnej architektúry v politicko-hospodárskom kontexte doby a miesta aj v podmienajúcich súvislostiach vtedajšieho štátu. Obytná architektúra je indikátorom zloženia i úrovne spoločnosti, v povedomí verejnosti je akceptovaným kvalitatívnym atribútom. Jej výstavbe sa vždy venuje serióznou pozornosťou, preto jej poznanie má spoločensky a kultúrne oceňovanú výpovednú hodnotu. Výsledkom práce je dobovým mapovým materiálom zdokumentovaný vývoj mesta Užhorod a jeho urbanistický rozvoj, realizovaný aj výstavbou nových obytných štvrtí. Jednotlivé štvrte sú postupne analyzované z hľadiska architektonického, autorského i materiálno-realizačného. Informácie získané z dobovej literatúry a archívnym výskumom sú overené terénnym výskumom a dokumentované vlastnou fotodokumentáciou. Získané výsledky potvrdzujú, že obytná architektúra, ktorá vznikla v sledovanom období v tejto periférnej časti 1. Československej republiky, je kompatibilná a kvalitatívne porovnateľná s architektonickou produkciou na ostatnom území štátu. Získané poznatky a fakt, že táto produkcia dosiaľ prešla len minimálnymi zmenami, zvyšujú jej dokumentárnu hodnotu v medzinárodnom meradle a vyzývajú na jej ochranu.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Obnova architektonického dedičstva.

HISTORICKO-TYOLOGICKÝ VÝVOJ STREDOVEKÝCH KROVOVÝCH KONŠTRUKCIÍ NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Ing. Ľubor Suchý, PhD.

Predkladaná dizertačná práca skúma problematiku stredovekých historických krovových konštrukcií v rámci územia Slovenska na prelome 13. a 14. storočia (raná gotika) až po polovicu 16. storočia (prechod z obdobia neskorej gotiky do renesancie). Objekty s identifikovanými predmetnými stredovekými konštrukciami u nás sú výhradne sakrálne stavby s tradičnou pozdĺžnou dispozíciou (svätyňa, loď). Predmetom práce je ich súčasný stav zachovania, tvarové a konštrukčné riešenie, s dôrazom na historicko-typologický vývoj týchto tesárskych konštrukcií od najjednoduchších k zložitejším. Okrem základného predmetu dizertačnej práce je jej dôležitou súčasťou stav bádania v tejto oblasti vo vybraných európskych krajinách západnej, severnej a strednej Európy. Súčasne nechýba základná terminológia. Komparácia a analýza sú hlavné metódy pri vyhodnotení typológie stredovekých krovových konštrukcií. Časové zaradenie krovov, okrem uvedených metód, dopĺňa jediná exaktná metóda – dendrochronológia. Súčasťou práce je aj načrtnutie spôsobu práce tradičného tesára a formy opracovania dreva na krov, spôsob montáže a použitých tesárskych spojov aj montážnych značení v stredoveku. Cieľom práce je jednoznačne špecifikovať základné typy stredovekých krovov zachovaných na sakrálnych stavbách s pozdĺžnou dispozíciou na Slovensku, vytvorenie základného katalógu konštrukčných typov zachovaných stredovekých krovov na našom území (grafický list so základnou charakteristikou konštrukcie), ktorý by mohol byť v budúcnosti súčasťou evidenčných listov predmetných národných kultúrnych pamiatok, zapísaných a evidovaných Ústredným zoznamom pamiatkového fondu na Pamiatkovom úrade SR v Bratislave. Práca pozostáva z úvodu, piatich hlavných obsahových častí, záveru a referencií. V úvode je stanovený výber témy, predmet i cieľ dizertačnej práce a metódy skúmania. Hlavné časti práce (kapitoly 1–5) analyzujú stav poznania stredovekých krovov vo vybraných krajinách západnej, severnej a strednej Európy vrátane Slovenska. Sumarizujú historicko-typologický vývoj

stredovekých krovov a špecifikujú základné typologické rozdelenie konštrukcií od začiatku 14. storočia do polovice 16. storočia na Slovensku. Nechýba porovnanie stredovekých krovových konštrukčných typov s prezentovanými krajinami Európy. Katalóg konštrukčných typov v podobe piatich samostatných listov prináša základné konštrukčné typy na Slovensku dodnes zachované. Záver práce obsahuje stručné zhrnutie výsledkov práce a prínos pre pamiatkovú prax pri identifikácii týchto vzácnych konštrukcií zo strany odbornej aj laickej verejnosti.

Dizertačná práca na Fakulte architektúry STU v Bratislave bola obhájená v študijnom programe Obnova architektonického dedičstva.